

Matti Huovinen

## **MERIMASKUN KIRKKO**

### **KIRKON SIJAINTI**

Merimaskun kirkko sijaitsee saarella, Rymättylän-Merimaskunmaan pohjoisrannalla Merimaskun kirkkosalmien ääressä, vesireitin ja kulkureitin varrella. Paikka oli hyvin valittu, sillä menneinä vuosisatoina kuljettiin monet matkat vesitse.

Vanha hautausmaa eli kirkkomaan on luontaisella hiekkaharjanteella. Uusi hautausmaa rakennettiin vanhan hautausmaan länsipuolelle ja vihittiin käyttöön maanrakennus- ja vihertöiden valmistuttua syksyllä 1994.

Vanhan ja uuden hautausmaan vehmaus eristää varsinkin kesällä kirkon ja sen lähiympäristön ”rauhan keitaaksi” (Rafael Saartio). Täällä Jumalan puistojen hiljaisen hartauden piirissä lepävät seurakunnan monet jo poisnukkuneet sukupolvet. Hyvin hoidetut haudat huolellisesti suunniteltuine kukkaistutuksineen kertovat seurakuntalaisten kaipauksesta ja rakkaudesta menneitä sukupolvia kohtaan. Vieraskin matkaaja tuntee täällä seisovansa ja liikkuvansa pyhien ja rakkaiden muistojen maaperällä.

Vanhaa kirkkomaata ympäröi kesällä 1995 rakennettu, 261 metriä pitkä puuaita. Aidassa on päällekkäin viisi hirsikertaa. Aidan päätekijöinä olivat kirvesmiehet Väinö Haavisto ja Erkki Nummela. Samanmallinen puuaita oli, tosin lyhyempänä, kehystännyt kirkkomaata jo 1800-luvulla. Aitaa oli 1900-luvulla pidennetty, uusittu ja korjattu useaan otteeseen. – Hirret on maalattu punamullalla, ja päällislaudat on tervattu. Rakennushistoriallisena harvinaisuutena tultaneen aita jatkuvasti tulevienkin sukupolvien aikana säilyttämään ja kunnossa pitämään.

Vanhalle kirkkomaalle päästään nykyisin viidestä portista: 1700-luvulta peräisin olevan läpikäytävän eli porttihuoneen kautta, bussipysäkin portista, jommastakummasta kellotapulिन portista tai suntion pikkuportista. Uudelle hautausmaalle päästään joko etelä- tai pohjoispäädyn rautaportista tai kellotapulilta. Sankarihaudassa vanhalla hautausmaalla lepää 15 merimaskulaista miestä. Karjalaan jääneiden vainajien muistokivi on kirkon pääoven edessä. Sotaveteraanien muistolle paljastettiin läpikäytävän vieressä elokuussa 1996 sotaveteraanien muistokivi, jossa on tammenlehvä.

### **MERIMASKU RUOTSIN JA VENÄJÄN VALLAN AIKONA**

Merimasku kuului aluksi seurakunnallisesti Maskuun. Matkan pituus sekä vaivalloiset vesi- ja maakulkureitit tuottivat kuitenkin suuria hankaluuksia, jonka vuoksi Merimasku liitettiin kuningas Juhana III:n antaman määräyksen nojalla Naantaliin v.1577. Koska vesi- ja tieyhteydet Naantaliinkin olivat hankalat, toivoivat merimaskulaiset saavansa oman kirkon ja papin. Kumpikin toive toteutui vuonna 1648; tätä vuotta voitaneen näin ollen eräässä mielessä pitää Merimaskun seurakunnan syntymävuotena (Paula Tammelin-Nurminen). Näin järjestäytyneet seurakunnalliset olot Naantalin kappelina tyydyttivätkin pitkän aikaa Merimaskun pientä seurakuntaa. Varsinais-Suomen seurakuntaelämää yleensä on selvitelty seikkaperäisesti Ruotsin vallan ajalta (mm. Mikko Juva), sekä Venäjän vallan ajalta (mm. Lauri Huovinen). 1800-1900-lukujen vaihteen tienoilla virinnyt paikallinen itsenäisyyden halu johti vihdoon siihen, että Merimaskusta tuli itsenäinen kirkkoherrakunta vuonna 1904.

### **MERIMASKUN EDELLINEN KIRKKO JA NYKYINEN KIRKKO**

Merimaskun ensimmäinen kirkko oli puusta rakennettu ja varsin vaatimaton. Sen oli 1600-luvulla pystyttänyt 30-vuotisen sodan köyhdyttämä ja uuvuttama väestö. Tästä kirkosta ei tullut pitkäikäistä.

Kirkkorakennusten rappeutuminen oli jo 1600-luvun lopun raskaina vuosina ja sitten 1700-luvun alun vieraan vallan miehityksen aikana ”erityisen näkyvä ja surullinen kärsimysaikojen merkki” (Lauri Huovinen).

Kuvaavaa kansamme kovalle kohtalonajoille oli kuitenkin se, että ränsistyneiden kirkkojen korjaamisiin uskallettiin ruveta melko pian Ison Vihan päättymisen jälkeen. Varsinais-Suomessa ”jälleenrakennus oli yleensä varsin nopea... Erityisen tarmokkaasti toimivat merimaskulaiset, jotka jo v.1726 saivat valmiiksi kokonaan uuden kirkon” (Mikko Juva). Yhtäältä rakkaus Herran huoneeseen ja toisaalta tietyt taloudelliset syyt olivat Merimaskussa niin suuret, että vaikeudet haluttiin voittaa ja rakentaa kokonaan uutta. Pian, siis vuonna 1726, kohosi Merimaskussa ensimmäisen kirkon paikalle entistä suurempi kirkko, järjestyksessä toinen, nykyinen kirkko. Kirkon rakentajaksi mainitaan Merimaskun Killaisten isäntä Carl Jacobsson, eli Kalle Jaakonpoika. – Perusteellisia korjaus- ja parannustöitä on kirkossa tehty vuosina 1831-1833; sekä 1953-1954, jolloin työpäällikkönä toimi rakennusmestari Veikko Veistinen.

Arvokasta ja monella tavalla herkkää, historiallista puukirkkoa on edelleen, jatkuvasti pyritty hyvin vaalimaan ja hoitamaan. Kirkonmäelle osuvat tuulet saavuttavat toisinaan myrskylukemat. Seurakuntaneuvosto onkin tehnyt aloitteen, jonka mukaan herkkää puukirkkoa ja kellotapulia uhkaavat vaaralliset puut kirkonmäeltä pitää lähietäisyydeltä poistaa.

Vuosina 1996-2000 tehtiin kirkossa ja kellotapulissa monia teknisiä töitä: palonilmoitin asennettiin, sähköistys uusittiin, valaistusta ja valvontaa parannettiin, palonsammutuslaitteisto asennettiin. Puukirkko ja kellotapuli ovat erittäin palonarkoja – sen tähden kynttilöiden ja avotulen käyttöä yleensäkin on rajoitettu kirkossa ja kirkon sekä kellotapulien lähetyvillä. Helppokäyttöisiä ja nopeita, käsitöitä palosammuttimia on kirkossa eri puolilla jokaisen ihmisen käden ulottuvilla.

Puinen Herran huone, ainoana puukirkkona ”seitsemän kirkon reitillä”, on kansanomaisen harras sanan parhaassa merkityksessä. Merimaskun kirkko on Suomen kuudenneksi vanhin jatkuvassa käytössä oleva puukirkko. – Lieneekö Eurajoen Irjanteen kyläkirkko vuodelta 1731 saman Kaarle Killaisen rakentama? – Entä onko mahdollista, että juuri tämän Kalle Jaakonpojan sama, ”ilmeisen taitava ja kauneustajua omaava salvumiesten työryhmä” olisi v.1733 rakentanut myös Nauvon Seilin kirkon? (Markku Lehto; myös mm. Sanna Kupila)

Istumajärjestystä, penkkijärjestystä, penkkijakoa ja penkkivaihtoa 1600-1900-luvuilla on selvitelty yksityiskohtaisesti (Merimaskun kirkonarkisto; myös mm. Viktor Alin, Markku Lehto).

## KELLOTAPULI

Kellotapuli liittyy hirsiaidan luoteiskulmaan ja on alkuaan ollut kirkkotarhan sisäänkäytävänä. Se on rakennettu puusta v.1769, mikä vuosiluku on maalattu eteläoven sisäpieleen. Rakennusmestarina oli lukkari Juha Lindmark. Tapuli on matalalle kivijalalle rakennettu ja pohjaltaan neliömäinen. Korkeus maanpinnasta tapulin huippuun on 12,5 metriä. Välitason ja ylätason lattiat uusittiin v.1996. Tapuli on maalattu punamullalla, ja ovet on maalattu mustiksi.

## KELLOT

Tapulissa on kaksi lähes samansuuruista kelloa. – Isomman kellon on valmistanut kellonvalaja Ambrosius Ternandt Turussa vuonna 1696, ja sen halkaisija on 64 cm. Siinä on mm. kirjoitus ”Gloria in excelsis Deo” (”Kunnia Jumalalle korkeuksissa”), sekä ”Kommer och låter os gå uppå Herrans berg till Jacobs gudz huus” (”Tulkaa, nouskaamme Herran vuorelle, nouskaamme Jaakobin Jumalan pyhäkköön!” Jes.2:3). – Pienemmän kellon valutyön valvoi (”laborem praestitit”) Eerik Näsman Tukholmassa vuonna 1734, ja sen halkaisija on 61 cm. – ”Osasävelten voima ja korkeussuhteet ovat puhtaat, ja sointi kokonaisuutena kaunis... Tästäkin kellotapulista on jo yli kahden vuosisadan ajan kellojen ääni kutsunut kirkkokansaa sanan ja sakramenttien ääreen, on ilmoittanut juhlallisesti kunkin seurakuntalaisen ajallisen vaelluksen päättymisen ja kirkkaalla kellojen soinnilla saattanut ajasta

siirtyneen lepoon odottamaan hetkeä, jolloin Jeesus Kristus on kutsuva esiin ne, jotka hänen kauttaan jo täällä ajassa ovat tulleet iankaikkisen elämän osallisuuteen” (Rafael Saartio; Joh.5:28-29).

## MERIMASKUN KIRKON ILME

Merimaskun kirkko on tyylipuhdas ristikirkko. Tyylipuhtaudella tarkoitetaan tällöin sitä, että kirkon pohjapinta on lähes tasavartisen ristin muotoinen, ja että katto on kaikissa neljässä siivessä yhtä korkea. Kirkon ulkolaudoitus lienee uusklassillisuuden vaikutusta ja on vuodelta 1833. Paanukatto on vuodelta 1956, tervattu viimeksi 1989. ”Mataline seinineen ja jyrkkine kattolappeineen sekä tehostusta vailla olevine ristiharjoineen se edustaa vaatimattomasti, mutta samalla taiteellisen kauniisti oman aikansa tyyliä” (Saartio). – Kirkolla on kaksi laudoista rakennettua eteistä, toinen etelässä ja toinen lännessä. Niiden pariovien yläpuolella olevan pikkuikkunan puolikaaresta tunnistaa helposti, että nyt tullaan Merimaskun kirkkoon.

Kirkkovieraan astuessa sisään hänen huomionsa kiinnittyy sisäkattoon. Sisäkatto on halkaistun tynnyrin ja puolikaaren muotoinen puuholvi, jossa puun oma sävy tulee kauniisti näkyviin. Puun oma väri näkyy myös lattialankuissa ja penkeissä. Sakaristoon, joka on väliseinällä erotettu pohjoisen siiven osa, päästään vain kirkkosalin kautta. Kirkkosalin ikkunat, yksi kullakin seinällä, ovat hauskaasti puukehyksiin ruudutetut pienillä ruuduilla, joita kussakin ikkunassa on kaksikymmentä, mutta itäpäädyssä alttarin yläpuolella sitä vastoin kahdeksankymmentä. Viimeksi mainitut ovat Turun linnan restauroimistöistä peräisin olevia alankomaalaisesta lasista valmistettuja ylijäämäruutuja upotettuina lyijykehyksiin. Ikkunan kohdalla riippuva krusifiksi täydentää harrasta tunnelmaa. Valoa runsaasti tulvivan ikkunan etuna on se, että kukkaset alttaripöydällä ja toisinaan alttarikaiteellakin näkyvät värikylläisessä loistossa.

Kirkkosalissa on kaksi lehteriä. – Sakariston päällä on lehteri, joka ulottuu vain portaiden verran kirkkosalin puolelle. Lehterille johtavat portaat ovat lähes pystyasennossa ja sellaisina varovaista kulkua vaativat. Perimätiedon mukaan muuan naishenkilö alas tullessaan kompastui oman hameensa helmoihin ja loukkaantui niin, että kuoli lähes välittömästi kirkon lattialle. – Urkulehteri on saanut paikkansa läntisessä siivessä.

## SEINÄT

Kirkon sisäseinien pysty laudoitus on myös peräisin vuosien 1831-1833 korjauksesta (Tove Riska). Seinät on vuonna 1850 maalattu juovituksin, jolla menetelmällä seinäpinta on pyritty saamaan näöltään marmoripinnan kaltaiseksi. Tämä tekniikka on nimeltään marmorointia. Merimaskulaiset maalarit Karl Åke Lunden (K.Lunden) ja Oskari Kanerva (O.Kanerva) ovat vuonna 1954 taitavasti uusineet maalauksen juovituksineen. Maalaamatta on sitävastoin jätetty kirkkokuoneen laudoista rakennetut puuholvit, jotka välimuodoitta liittyvät toisiinsa.

## URUT

Urkurakentamo Veikko Virtasen rakentamat 13-äänikertaiset mekaaniset urut valmistuivat lokakuussa 1997 (op.142). Ne ovat tämän kirkon kolmannet urut. Urkujen dispositio on mus.maist. Marko Hakanpään suunnittelema. Urkujen julkisivun ja soinnin esikuvana on ollut 1800-luvun lopun suomalainen urkujenrakennustyyli. Uusissa uruissa on kaunis ääni, ”lämmin, leveä, tumma ja täyttävä sointi” (Pentti Pelto).

Ensimmäiset urut olivat olleet K.G.Wikströmin 7-äänikertaiset urut vuodelta 1896. Toiset urut olivat olleet Kangasalan Urkutehtaan 8-äänikertaiset pneumaattiset urut vuodelta 1955 (op.585/1955).

## SAARNATUOLI

Kirkkovieraan katse osune seuraavaksi saarnatuoliin. Saarnatuolin jalan yläpuolella vasemmalta lukien kolmannen peilin kohdalta eteenpäin on ruotsinkielinen kirjoitus, joka suomennettuna kuuluu: ”Jumalalle kunniaksi ja hänen huoneensa hyödyksi ja kaunistukseksi on korkeasti kunnioitettu asessori Carl Simonsson omalla kustannuksellaan antanut rakentaa tämän saarnatuolin 1658 ja maalauksilla ja koristuksin on korkeasti kunnioitettu asessori ja lainlukija Porin läänissä Henrik Carlsson omalla kustannuksellaan antanut valmiiksi tehdä v.1668”.

Pitkä väliaika saarnatuolin valmiiksi rakentamisen ja maalauksien välillä ei liene sattuma eikä taloudellisista seikoista riippuva. Saarnatuolin puumateriaalin annettiin näet ennen maalausta saavuttaa se kuivuusaste, mikä sillä tuli kirkkokuoneessa olemaan. Näin voitiin mahdolliset halkeamat puuaineessa paikata ennen maalausta, eikä maali puun jo täysin kuivuttua irtaantunut. Saarnatuolin valmistus on ilmeisesti tapahtunut Turussa, ja lienee melko varmasti jonkun turkulaisen puuseppämestarin käsialaa.

Saarnatuolin neljä henkilöahmoa ovat vasemmalta lukien apostoli Pietari, Vapahtaja (Salvator), apostoli Johannes ja apostoli Matteus. – Saarnatuolin portaikon oven yläpuolella on kirjoitus ”Sum ostium ovium”, ”Minä olen lammasten ovi” (Joh.10:7). Saarnatuolin himmelin ulkoreunassa on niinkään latinankielinen kirjoitus, joka suomennettuna kuuluu: ”Sillä niinkuin sade ja lumi, joka taivaasta tulee, ei sinne palaja – niin on myös minun sanani, joka minun suustani lähtee: ei se minun tyköni tyhjänä palaja” (Jes.55:10-11).

## KRISTUKSEN KÄRSIMYSTAULU

Katseemme siirtyessä saarnatuolista oikealle näemme itäisen siiven pohjoispuoleisella seinällä ennen melko yleisen, mutta nyttemmin harvinaisuutena säilyneen kuvallisen esityksen Kristuksen kärsimisestä. Taulun otsikkona on kehotus: ”Tänck på JESUM Christum”, ”Muista Jeesusta Kristusta” (2.Tim.2:8). Alareunaan on versaalilla tekstattu kömpelösti mustalla värillä: ”HERRAN AENI LEIKKA NINCUIN TULEN LIECKI PS 29 V.7 SIMON SIGFRIDSON ANNO 1737”.

Kuvaa reunustavat ruotsinkieliset tekstit, jotka kertovat neuvosherrojen tuomitsevista huudahduksista sekä ihmiskauppiaan Juudaksen hintavaatimuksista. Syytöstulvan yhteydessä esiintyy myös joitakin syytettyä puolustavia lausuntoja. Erikoista kuvassa on ruoskimispaalu ja sen äärelle kootut kidutusvälineet. Kuvassa näkyvät mm. Juudaksen ahne käsi ja 30 hopearahaa, sotilaiden lyhty, Pietarin miekka, Malkuksen korva (Joh.18:10), kolme arpanoppaa, pilkkavaltikka ja orjantappurakruunu, kukko, ruoska, tikapuut, vasara, naulat, hohtimet, ja isoppikorren päähän kiinnitetty sieni. Sen lisäksi kuvassa nähdään viinikannu, tuntilasi, Maria, Johannes, keihäs, aurinko joka pimeni, sekä kuu joka muuttui vereksi. Ristin juurella näkyvä luuranko kuvaa Adamia, ja kuollut lohikäärme voitettua pimeyden valtaa.

Kuvassa näkyvä liina lienee joko Raamatun mainitsema Jeesuksen kasvoilla haudassa ollut liina (Joh.20:7) taikka ns. Veronikan hikiliina. – Legenda kertoo Veronikan olleen verenjuoksua sairastaneen naisen, jonka Jeesus paransi (Mark.5:25). Roomassa, Pietarinkirkossa säilytetään ns. Veronikan hikiliinaa, jossa sanotaan näkyvän piirteet Jeesuksen kasvoista. Legendan mukaan Veronika tarjosi Vapahtajalle hänen matkallaan Golgatalle mainitun hikiliinan, johon Jeesuksen tuskanhikisiä kasvoja pyyhittäessä jäi Jeesuksen veristen kasvojen piirteet. Mainittua pyhäinjäännöstä näytetään yhä vieläkin useinkin hurmioituneelle kansalle kärsimysviikolla.

## KAAPPIKELLO

”Katseemme siirtyessä em. taulusta oikealle näemme suurikokoisen kaappikellon, jonka historia on varsin mielenkiintoinen. Sen on noin 1820-1830-luvulla valmistanut Kukolaisten Alistalon maalla aikoinaan sijainneen Andoniemen torpan isäntä, räätäli Henrik Lindqvist, synt. 31.10.1773, ja kuollut joulupäivänä 1843... – Merimaskun vanhusten muistitieto kertoo kellon tekijän Lindqvistin valitelleen,

että räätälinammatti ei suo tarpeeksi mahdollisuuksia järjen jaloitteluun. Sen vuoksi hän keksi ruveta kellosepäksi. Ensimmäisen kaappikellonsa, jollaisia hän lienee yksinomaan tehnytkin, Lindqvist valmisti, kellonrattaat mukaanluettuina, puusta. Koska yritys onnistui erinomaisesti, teki Lindqvist toisen ja seuraavat kaappikellonsa jo metallirattailla. Muistitieto kertoo vielä, että Lindqvist valmisti ja asetti mökkinsä katolle jonkinlaisen tuulella käyvän voimalähteen, joka voimansiirron välityksellä käytti sorvia hänen mökissään. Räätälinammattiakaan ei Lindqvist liene kokonaan jättänyt. Olihan toki tuulettomiakin päiviä, jolloin mestari hankki leipänsä ja särpimensä räätälintyöllä” (Saartio).

Kaappikellossa olevan merkinnän mukaan on kello korjattu 22.7.1922. Takuuna kellon kunnollisesta korjauksesta on vanhan hyvän tavan mukaan kellon korjaaja J.H.Pohjankoski merkinnyt nimensä kellon puiseen kaappiosaan. ”Kiitollisena saamastaan korjauksesta kello edelleen, saaden silloin tällöin vuosien kuluttua öljypisaran koneistoonsa, mittaa seurakunnan ja papin iloksi aikaa tarkasti ja heleillä yönneillään ilmoittaa tuntien ajan virtaan häipyvät hetket” (Saartio). – Lindqvistin valmistama pyörein luvuin 190 vuotta vanha kello käy hyvin vieläkin.

## PUULAMPETIT

Altтарin molemmin puolin seinään kiinnitetyt käsivarsiaiheiset puulampetit ovat luultavasti turkulaisen kuvanveistäjän Reimannin vuonna 1673 leikkaamat.

Kaikkien suurten monoteististen uskontojen luonteeseen kuuluu, että Jumalaa itseään ei kuvata minkäänlaisin piirroksin, maalauksin tai veistöksin (5.Moos.4:16). Ajan mittaan osoittautui kuitenkin edes jonkinlainen symbolinen visuaalinen esitystapa tarpeelliseksi, ja niin alettiin Raamatusta etsiä aiheita, joita Jumalan pyhyyttä ja valtasuuruutta loukkaamatta voitaisiin käyttää hänen vertauskuvinaan.

Käsi tai käsivarsi on erittäinkin Vanhassa Testamentissa, mutta myöskin Uudessa Testamentissa mainittu Jumalan voiman ilmauksena (mm. 2.Moos.13:3; 2.Moos.15:6; Joos.4:24; Ps. 44:4; Ap.t.13: 17 ym. ym.). Juuri käsi ja käsivarsi onkin vanhin kristillisessä taiteessa jo 300-luvulla käytäntöön otettu vertauskuva jumaluuden ensimmäisen persoonan voimasta. Kalustoluettelossa lienee ”tieto, että kynttiläkädet on saatu kirkkoon Mälsälästä. Tämä auttane selittämään nimikirjaimet HS... Olettais... että HS on ollut virkamies- tai sotilasansioistaan aateloitu henkilö, joka on saanut Mälsälän läänitykseksi” (Hanna Pirinen). Toisaalta voisi myös ajatella, että kirjaimet H S ovat lyhenne sanoista Hominum Salvator = Ihmisten Vapahtaja. Lampetit olisivat siis tässä tapauksessa myös jumaluuden toisen persoonan, Jeesuksen, vertauskuvia. Onhan Herra Jeesus sanonut: ”Minä olen maailman valo” (Joh.8:12).

## ALTTARI

Merimaskun kirkon alttari on suorakulmaisen särmiön muotoisen laatikon mallinen. Muistuttaneeko alttarin muoto varhaiskristillisten marttyyrien hautaa? Vaakasuorassa oleva laatikko on näet samalla sekä pöytä että myös viimeisen leposijan muotoinen arkku. Itsensä Jeesuksen haudan muotoa ei historiallis-kriittinen tutkimus voi selvittää; tiedetään vain, että Jeesuksen ruumis pantiin hautaan, jonka Joosef arimatialainen oli hakkauttanut kallioon (Matt.27:60). Altтari yhdessä sen yläpuolella olevan krusifiksin kanssa on varmaankin tarkoitettu muistuttamaan uskontunnustuksemme sanoja: ”Ristiinnaulittiin, kuoli ja haudattiin.” – Kristittyjen jumalanpalveluksissa käytettiin yleensä varhaiskristillisenä aikana alttarina pöytää. Tämä pöydänmuotoinen alttari on yhä edelleen käytössä monissa idän ja lännen kirkoissa.

Merimaskun kirkon alttarikaide oli aikaisemmin nelikulmainen; 1900-luvun alussa se muutettiin puolikaaren muotoon, ja musta päällyys vaihdettiin punaiseksi (Tammelin-Nurminen).

## KRUSIFIKSI

Krusifiksi ohjaa katselijan ajatukset muistamaan Herran Jeesuksen kärsimystä. Risti puusta tehtynä muistuttaa Jeesuksen rististä. Keskiaikana valmistettiin krusifiksiin kuulunut risti toisinaan, ikään kuin se olisi tehty akaasiapuusta (Saartio). Akaasiasta saadaan lujaa ja samalla tuoksuvaa ainespuuta. Tämä puolestaan viittaa Raamatun sanaan: ”...onhan Kristuskin... antanut meidän tähtemme itsensä lahjaksi, hyvältä tuoksuvaksi uhriksi Jumalalle” (Ef.5:2). Näin on siis myöskin puu saanut kristillisessä symboliikassa oman sijansa ja päässyt sakraaliesineiden rakennus- ja valmistusaineeksi.

## ALTTARIN TEKSTIILIT

Alttariliinan tulee mielellään olla puhtaan lumen valkoinen (Jes.1:18). Merimaskun nykyään käytössä olevan alttariliinan ovat Kirkon Emännät toimittaneet kirkolle vuonna 1954. Alttariliinan kaunis pitsireunus on nyplätty Raumalla. Koristekuvioihin käytetään usein kristillisen symboliikan vertauskuvia, kuten orjantappuraa, karitsaa, liljaa jne., tai jotain lukuisista ristin muodoista. Merimaskun alttariliinan pitsiin on nyplätty latinalainen risti, kun sitä vastoin antependiumissa ovat koristeina kankaan rakenteeseen kudotut tasavartiset ristit.

Antependium (= alttarin etuliina) tuli yleensä käytäntöön jo 400-luvulla. Se oli valmistettu kankaasta ja aina runsaasti kirjottu. Merimaskun antependium on suunniteltu Turussa. Se on villalangasta kudottu, ja sen ovat kirkolle v.1954 lahjoittaneet Merimaskun Kirkon Emännät. Merimaskun antependiumiin on kudottu pieniä tasavartisia ristejä. Eri ristinmuotoja yleensä on olemassa useita kymmeniä, ja jokaisella on kristillisessä symboliikassa oma historiansa ja merkityksensä.

Vihkirijy on vuodelta 1950 Merimaskun Maa- ja Kotitalousnaisten lahjana. Ryijyn malli on Käsiyöliike Sylvi Saloselta Turusta, ja kutominen suoritettiin Merimaskussa vapaaehtoisin voimin.

## ALTTARIKEHYS

Alttarilta kohoaa alttari-ikkunaa kehystävä ja ainakin Suomen kirkoissa harvinainen, ehkäpä ainoalaatuinen kehysrakennelma vuodelta 1733. Ikkunan yläpuolella on puolikaaren muotoinen taulu, jonka kenttä on yönsininen ja kultaisin tähtikuvioin koristettu. Ylimmäksi on tekstattu kultaisin kirjaimin: ”Herra en me tiedä cuhungas menet: cuingasta siis me taidamme tietä tien? Johannecen.14.värsy.a.6.” (Joh.14:5). Tekstin alla on Jeesuksen vastaus: ”minä olen tie totuus ia elämä Joh:14” (Joh.14:6). Alinna lukee: ”minun sanani ei pidä huckuman marc:” (Mark.13:31). Puolikaarirakennelmaa kannattavat kaksi alttaripöydän tason kohdalla kohoavaa puupylvästä. Pylväät alttaritaulun tai sen paikalla olevan ikkunan kehyksinä eivät sinänsä ole harvinaisia. Sitä vastoin on ylen harvinaista, ellei ainoalaatuista, että kristillisen kirkon alttariin kuuluville pylväille on annettu samat nimet Jachin ja Boas (nykykäännöksessä Jakin ja Boas), mitkä nimet jo kuningas Salomo muinoin oli antanut rakentamansa temppelin eteisen ulkopuolelle sijoitetuille pronssipylväille. Sanat Jakin (= Hän lujittaa) ja Boas (= Hänessä on voima) soveltuvatkin hyvin kuvaamaan Hänen voimaansa, jota me tämän alttarin ääressä kunnioitamme (1.Kun.7:21; Matt.6:13b).

Salomon temppelin rakentamisen aikoina pylväät Jachin ja Boas jo edustivat ikivanhaa symboliikkaa. Mikäli Jachin ja Boas olisivat pystytetyt ainoastaan arkkitehtonisista syistä, ei niitä täällä kannattaisi erityisesti muistella, sillä nykyajan ihmiselle sellaiset pylväät ovat joko tekninen tai esteettinen ratkaisu. Pylväiden nimet (”Hän lujittaa” ja ”Hänessä on voima”) puhuvat kristillisen alttarin äärellä kuitenkin Jumalan kunniaa, voimasta ja avusta. Tämä voima ja apu ovat kaikkea maallista voimaa ja apua niin paljon korkeammalla ”kuin taivas on maasta” (Jes.55:9). Voisimmeko mekin – kuten Salomon ajan ihmiset – odottaa voimaa ja apua ylhäältä?

## MIEKAT

Kirkon itäisen siiven eteläisellä seinällä riippuvat miekat ovat todennäköisesti peräisin 1700-luvun alusta ja kuuluneet kuningas Kaarle XII:n armeijan upseereille. Vuonna 1840 laaditun kalustoluettelon mukaan miekat ovat kuuluneet ”aikaisemmin täällä oleskelleille upseereille”. Miekkoja on ollut neljä, mutta elokuussa 1994 yksi niistä valitettavasti varastettiin, eikä sitä ainakaan toistaiseksi ole saatu takaisin. – Kirkon aukioloa voidaankin joutua rajoittamaan varkauksien ja ilkeiden mahdollisuuden takia, vaikka valvontaa onkin parannettu.

## MUISTOKIRJOITUKSET

Kirkon eteläisen siiven seinällä riippuu mustissa puukehyksissä kaksi sepulcralia-taulua, hautausmuistotaulua. Niiden kirjoitukset ovat pääasiassa ruotsia, vähäiseltä osalta myös latinaa. Ne kuuluvat varhaiseen ”Suomen kansalliskirjallisuuteen” (Toini Melander). – Oven oikealla puolella olevan taulun muistokirjoitus kuuluu ”Surun-Kyyneleitä, Akkolasta olevan, Meidän kaikkein armollisimman kuninkaan uskollisen palvelijan ja Mynämäen kihlakunnan kruununvoudin sekä Suomen Suuriruhtinaskunnan kuninkaallisen hovioikeuden komisaarin, Herra Anders Bergin Jalosukuisen Jumalaa pelkääväisen ja hyvin hyveellisen puolison Maria Bremin kuoleman johdosta ja muistolle. Kuoli Merimaskussa 27. päivänä maaliskuuta 1698 ja on haudattu Merimaskun kirkkoon 29. toukokuuta samana vuonna” (Melanderin luettelossa n:o 1661). Alla on runomuotoisia muistokirjoituksia, jotka vanhaa ruotsia taitavalle kirkkovieraalle ovat mielenkiintoista luettavaa. – Oven vasemmalla puolella olevassa taulussa on kirjoitus: ”Sururuno Jalosukuisen ja uskollisen Nyckelbergin entisen käskynhaltijan Johan Matinpoika Fordhellin rakastetun, jalosukuisen, Jumalapelkääväisen ja hyvin hyveellisen puolison Briita Jaakontyttären muistolle, joka 43-vuotiaana autuaasti kuoli tämän maailman tuskasta ja vaivasta 2.2.1694 ja haudattu Merimaskun kirkkoon 18. maaliskuuta siellä odottaakseen Vapahtajansa Jeesuksen Kristuksen ilmestymistä Viimeisenä Herran päivänä” (Melander, n:o 1444). Em. tekstin alla ovat kahden henkilön sepittämät tunteelliset muistorunot.

Ei ole tiedossa, kuinka yleisessä käytännössä tällaiset taulut ovat Suomessa 1600-luvulla ja 1700-luvun alkupuolella olleet. Meidän päiviimme asti niitä ei kuitenkaan liene säilynyt kuin aniharva. Taulujen sisältö on täysin oman aikakautensa kuvan mukainen. Tällöinhän vainajille pidetyissä muistopuheissa heihin heijastettiin kaikki ne hyveet, joita heidän oma aikansa piti arvossa. ”Tällaisia muistokirjoituksia lienee poistettu kirkoista sen vuoksi, että ylhäisten ja varakkaiden vainajien erityinen kehuminen suorastaan kirkon seinällä ei tuntunut myöhemmän ajan käsityksen mukaan sopivan hyvin kristinuskon henkeen.” (Pentti Virrankoski).

## LAIVA

Kirkon eteläisessä siivessä käytävän yläpuolella riippuu puusta rakennettu täydellisin purjein varustettu sotalaivan pienoismalli. Sen on rakentanut merimies Johan Talander. Laivan lahjoittajista on esitetty olettamuksia (Markku Lehto). – Varsinkin rannikkopitäjien kirkoissa on tällaisia merimiesten valmistamia ja heidän kiintymystään kotiseurakuntansa kirkkoon osoittavia votiivilaivoja. Seikoista, jotka ovat aiheuttaneet harrastusta tällaisiin laivalahjoituksiin, on mainittu useampiakin. Yksi on kiitollisuus pelastumisesta merihädässä. Tällainen laivanteko ja lahjoitusharrastus voi myös olla jääne varhaiskristillisestä laivasymboliikasta, jonka mukaan laiva on joko kristillisen kirkon tai yksityisen kristityn vertauskuva. Piispa Hippolytos, joka kuoli vuoden 235 vaiheilla, kirjoitti: ”Maailma on meri, jolla kirkko laivan tavoin purjehtii, mutta tätä laivaa eivät aallot voi niellä.” Tätä symboliikkaa esiintyy edelleen myös virsikirjassamme, mm. virsi 307:3 (”Purjeisiini tuulta anna...”). – Ovatkohan merimies Talander ja monet hänen laivansa katselijoista tienneet, että hänen ”meren jumalattarelle Johannalle” omistamansa laiva edustaa oikeastaan vanhaa kristillistä laivasymboliikkaa vuosituhansien takaa?

## BEETLEHEM/GOLGATA-AIHEINEN TAIDETEOS

Sakariston oven vieressä on erikoinen kaksiosainen taideteos. – Ensiksi siinä on jouluaiheinen öljyvärimaalauk. Jeesus-lapsi on äitinsä Marian sylissä Beethlehemin majatalon tallissa. Vieressä on Joosef. Maalauksen yläosa on puolikaaren muotoinen; siinä on Herran (Jahven) aurinko (Ps.84:12a) sekä jouluaamun profetia: ”Lapsi on meille syntynyt Poika on meille annettu” (Jes.9:6). – Maalauksen yläpuolelle on kiinnitetty pitkäperjantai-aiheinen puuveistos, joka esittää Jeesusta ristillä. Tämä krusifiksi on hienostuneemmin veistetty kuin altari-ikkunalla oleva vastaavankokoinen krusifiksi. Krusifiksin yllä on päällekirjoitus INRI, ja alla ruotsiksi ikivanha profetia Herran kärsivästä palvelijasta: ”Hän on haavoitettu meidän rikkomustemme tähden, runneltu meidän pahain tekojemme tähden” (Jes.53:5a).

Taideteoksen alapuolelle on kirjoitettu: ”Jumalalle kunniaksi ja hänen huonelensa kaunistukseksi lahjoitti Herr Bärndt Joh. Fontén. Anno 1746.”

## KIRKOLLISET VAATTEET

Messukasukat: 1) sinipunainen, 1600-luvun silkkidamastia. Koristeena on kultakaluunareunus ja selkäpuolella leveä risti. Etupuolella on pienempi kultakaluunaristi. Pellavavuori on niin ikään 1600-luvulta, ja vuorin kuviot on kankaaseen painettu. 2) Punainen, 1700-luvun alkupuolen suurikukallista silkkidamastia. Koristeena on valkoinen reunanauha, selkäpuolella iso valkoisesta silkistä ommeltu risti, INRI ja vuosiluku 1751, etupuolella samasta silkistä ommeltu tähti. 3) Musta, samettia, koristeena on hopeakaluunareunus, selkäpuolella leveä risti INRI ja vuosiluku 1767, etupuolella pieni Herran (Jahven) aurinko. 4) Musta, samettia, selkäpuolella hopeakaluunaristi, hopeapunoksesta ommeltu INRI, laakeripuun oksa ja viuhkapalmun lehvä voiton ja rauhan vertauskuvina sekä vuosiluku 1845, etupuolella Herran aurinko. 5) Vihreää silkkikudontaa, vuodelta 1956, selkäpuolella kullalla ja hopealla kirjottu säteilevä risti, etupuolella tyyllitelty Kristus-monogrammi. 6) Valkoinen, etupuolella kullalla kirjailtu INRI, vuodelta 1964.

Papin 3 albaa ja stolat (valkoinen, vihreä, punainen, violetti, musta), ostettu. Rippinuorten 20 albaa, jotka ovat puhtaanvalkoiset (Jes.1:18), saatiin lahjoituksina Merimaskun maa- ja kotitalousnaisilta v.1966. Rippinuorille on hankittu myös uusia alboja.

## KIRKOLLISET ASTIAT

Ehtoollisviinikannu, vetoisuus 5 litraa, valmistaja hopeaseppä Lundgren Turusta, kaiverrus: ”Merimasku kyrka tillhörig”. Kannu on vuodelta 1857. – Ehtoollismalja, maljan ulkopinnassa kaiverrus: ”Denna kalk tillhöret Merimasku kapell 1788.” Valmistaja on hopeaseppä Anders Törnqvist Turusta. Kädensija on kullattu ja serafimin päällä koristettu. – Ehtoollisleipärasia vuodelta 1788. Valmistaja sama kuin edellisen. – Ehtoollisleipälautasen ovat seurakunnan ”nuoret miehet” samoin kuin edellisen kunnostaneet ”omalla kustannuksellaan v.1780 tapahtuneen kirkkovarkauden jälkeen”. – Ehtoollisleipärasia, lahjoittajat talollinen Antti Riitonpää ja vaimonsa Maria Mikontytär, 1700-luvun myöhemmältä puoliskolta. – Ehtoollisviinipikarit. Käytössä olevat 75 pikaria ja kalkin ovat lahjoittaneet John Tammelin ja vaimonsa Hilma 1.7.1944 kaatuneen poikansa Jaakon muistolle. – Vuonna 1840 hankittuja esineitä ovat: Pieni malja, pieni lautanen ja pieni ehtoollisleipärasia ”sairaiden ripittämistä varten”. Myöhemmin tehtyyn koteloon hankittiin myös pieni viinipullo. Viimeksi mainitut esineet ovat muualla.



## KYNTTILÄKRUUNUT

Lähimpänä sakariston ovea on metallinen kynttiläkruunu 5,1 kg painava, barokkia. Sen lahjoitti Simeon Heikki Riitonpää v.1756. – Ristikäytävällä metallinen kynttiläkruunu, 42,5 kg painava, barokkia. Sen lahjoitti v.1797 Kalle Antinp. Liianmaalta. Kruunu, joka välillä vietiin pois kirkosta, palautettiin takaisin laamannioikeuden päätöksen nojalla 20.12.1804. – Eteläsiiven katosta riippuu metallinen kynttiläkruunu, 17 kg painava, barokkia, lahjoitettu tai hankittu kirkkoon v.1663.

Itäsiivessä, lähinnä altaria on barokkinen kristallikruunu, jonka lahjoitti itsellinen Abiel Sjöblom Lierannan Länsitalosta v.1844. – Länsisiivessä lähinnä urkulehteriä riippuu katosta kristallinen kynttiläkruunu, joka lienee Ruotsin vallan ajalta. Tämän voinee päätellä siitä, että siinä on kullatussa messinkivanteessa mustiksi patinoituja Göta-leijonan päitä. Kehällä on sija 6 kynttilälle. Keskellä olevaan luulasiseen kynttilänpesään ei ole uskallettu syyttää kynttilää, ettei kaunis lasi vahingossa halkeaisi.

## SEINÄLAMPETIT SEKÄ MUITA ESINEITÄ

Kuusi kappaletta messinkisiä seinälampetteja 1700-luvulta, 2 isoa ja neljä pientä, kirkkosalin seinillä ja pylväissä. Kolehilippaita on kaksi, kummassakin porstuassa yksi. Sakaristossa on kaksi pöytää ja biedermeiertyyllisiä tuoleja, sekä mm. takorautainen, nelijalkainen kynttilänjalka, jonka varressa on kullattu kukko. Sakaristossa on seinällä kuva Martti Lutherista kädessään Pyhä Raamattu. Seurakunta omistaa myös arvokkaan, suomenkielisen koko Pyhän Raamatun vuodelta 1642, mutta sitä säilytetään harvinaisuutensa takia muualla. – Jalkapuun tarkoitusta ja käyttöä moni kävijä kysyy pääteisessä kirkkoon sisään tultaessa tai ulos lähdettäessä. ”Kysymyksessä oli sekä maallinen että kirkollinen häpeärangaistus... Maallisten viranomaisten tuomitsema jalkapuurangaistus oli yleinen, kun taas esimerkiksi Merimaskun kirkkoneuvosto tuomitsi 1800-luvun alkupuoliskolla siihen vain kerran. Kirkollinen jalkapuurangaistus annettiin erityisesti kristinopintiedon laiminlyömisestä. Sen kohdalla näkyivät kirkkokurin murtumisen merkit ensimmäisinä, ja se kumottiin 1848” (Pekka Halmesmaa).

## KEISARI-SUURIRUHTINAIDEN HALLITSIJANVAKUUTUKSET

”Merimaskun kirkon eteisten seinillä on säilynyt sarja vakuutuksia, jotka Venäjän keisarit ovat antaneet vuosina 1809-1894 Suomen suuriruhtinaskunnan asukkaille. Niiden alla on viiden hallitsijan nimet: ensimmäisessä Aleksanteri I, viimeisessä Nikolai II. Liekö missään muualla kuin Merimaskussa säilytetty näitä julistuksia kirkossa näkyvillä?

Suomen ollessa kuusi vuosisataa Ruotsin valtakunnan yhteydessä kansamme oikeudet olivat samat kuin ruotsalaisten. Kuninkaan ja kansan valtiolliset oikeudet määriteltiin maanlain kuninkaankaareissa ja vuodesta 1634 lähtien hallitusmuodossa, ja Ruotsin valtiomuotona oli siis perustuslaillinen monarkia. Vuonna 1809 Suomi joutui aivan erilaisen valtakunnan yhteyteen. Venäjällä hallitsija oli yksinvaltiass Jumalan armosta, ja valtiosääntönä oli vain se, että keisarin tahtoa ei saanut vastustaa. Aleksanteri I:n valloitetun maamme suomalaisten pelättiin joutuvan samaan asemaan kuin venäläiset. Etenkin talonpojat olivat huolissaan tästä, koska Venäjän talonpojat olivat enimmäkseen maaorjia, jotka heidän herransa suorastaan omisti.

Rauhoittaakseen suomalaisia Aleksanteri I antoi 1809 vakuutuksen, jossa taattiin kansamme uskonto, perustuslait ja voimassa oleva eli Ruotsin laki. Keisarilla oli Suomen hallitsijana sama asema kuin Ruotsin kuninkaalla oli ollut: paljon valtaa, jota kansan valtiolliset oikeudet kuitenkin rajoittivat. Kaiken tämän jokainen keisari vahvisti valtaistuimelle noustuaan hallitsijanvakuutuksessa. Kun se nähtiin kirkon seinällä, oltiin tyytyväisiä. Keisari vakuutti suojelevansa yhä Suomen lakia ja luterilaista

uskontoa. Nämä vakuutukset herättivät kunnioitusta ja luottamusta keisaria eli Suomen suuriruhtinasta kohtaan.

Venäjän vanhoillisten mielestä keisarin olisi pitänyt olla yksinvaltiass Suomessa. Tällaiset puheet huolestuttivat monia suomalaisia, eikä pelko ollut turhaa. Nikolai II antoi 1894 entisenlaisen vakuutuksen mutta ryhtyi vuodesta 1899 lähtien heikentämään Suomen erikoisasemaa. Ensimmäisen maailmansodan myrskyissä keisarin valta kuitenkin luhistui, ja 1917 Suomi itsenäistyi. Sen jälkeen lienee ajateltu yleisesti, ettei ´ryssän keisarien´ julistuksia tarvinnut pitää näkyvillä kirkossa. Maamme historiaa ajatellen Merimaskussa tehtiin kuitenkin oikein, kun vakuutukset jätettiin paikoilleen.” (Pentti Virrankoski)

## VÄLIAIKAISEN HALLITUKSEN JULISTUSKIRJA

Kirkkosalin seinällä on Suomen itsenäistymisen historiaan liittyvä erittäin tärkeä Julistuskirja. Tämä taulu on viininpunaisella lakalla käsitellyssä puukehyksessä, joka lisäksi on kullatulla reunaornamentilla kauniisti koristeltu.

”Kun Venäjän keisari ja Suomen suuriruhtinas Nikolai II oli luopunut vallankumouksen johdosta kruunustaan Suomessa käytetyn ajanlaskun mukaan maaliskuun 15. päivänä 1917, muodostettiin samana päivänä Venäjän valtakuntaa johtamaan väliaikainen hallitus pääministerinä ruhtinas Georgi Lvov.

Suomessa oli valittu 1916 laillisesti eduskunta, jota ei ollut kuitenkaan kutsuttu kertaakaan valtiopäiville. Senaatin, valtionhallinnon toimeenpanevan elimen, Nikolai II oli nimittänyt Suomen perustuslain vastaisella tavalla. Tämä liittyi keisarin muihin toimiin, jotka olivat 1899 julkaistusta helmikuun manifestista lähtien tarkoittaneet Suomen autonomian eli sisäisen itsenäisyyden kumoamista.

Jotta valtioelämä saataisiin Suomessa lailliselle kannalle, maassa toimivat puolueet lähettivät Venäjän silloiseen pääkaupunkiin Pietariin yhteisen valtuuskunnan, joka pyysi väliaikaista hallitusta kumoamaan maamme hallitusmuotoa loukanneet säädökset. Koska Lvovin hallituksessa olivat enemmistönä vapaamieliset, Suomea kohtaan suopeat ministerit, se antoi jo 20. maaliskuuta 1917 pyydetyn julistuksen, jossa kumottiin selvin sanoin kaikki Suomen autonomian rajoitukset. Siinä taattiin myös Suomen uskonnollisten olojen säilyminen eli evankelis-luterilaisen uskon pysyminen valtionuskontona.

Merimaskun kirkosta löytynyt, kauniisti kehystetty asiakirja on Lvovin hallituksen julistuksen suomenkielinen käännös. Otaksun, että se jaettiin kaikille maamme suomenkielisille seurakunnille, ja se liittyi siten keisarien hallitsijanvakuutuksiin, joissa myös taattiin maamme perustuslait ja luterilainen usko. Nikolai II oli rikkonut vakuutuksensa, mutta Lvovin hallituksen julistus palautti Suomen aseman sellaiseksi kuin se oli ollut ennen helmikuun manifestia.

Lvovin hallituksen julistuskirjaa ei nykyään muisteta kovin yleisesti, koska Suomen siinä säädetty asema jatkui vain maamme itsenäistymiseen asti, ei siis täyttä vuottakaan. Silti julistus on erittäin tärkeä asiakirja, koska sen nojalla voitiin muodostaa laillinen senaatti Suomen valtiovallan toimeenpanevaksi elimeksi ja kutsua sen jälkeen eduskunta valtiopäiville.

Venäjän väliaikaisen hallituksen julistus täydentää oivallisesti Merimaskun kirkossa säilytettyä hallitsijanvakuutusten kokoelmaa. Otaksun että julistuskirja on kuten mainitut vakuutuksetkin säilynyt enintään hyvin harvoissa kirkoissa. Yhdessä keisarien vakuutusten kanssa se muodostaa mahdollisesti jopa ainutlaatuisen kokoelman. Se on arvokas todiste merimaskulaisten, siis seurakuntaa Suomen

itsenäistyttyä johtaneen kirkkoherran ja luottamusmiesten sekä myös jälkipolvien kunnioituksesta historiallisia muistoja kohtaan.” (Pentti Virrankoski)

## TERVETULOA MERIMASKUN KIRKKOON

Rakennusten, esineiden, sukujen ja henkilöiden historiasta riittäisi kertomista ja ihmettelemistä paljon. Seurakunnan historia on niinkään aivan oma lukunsa. Pyhää arkuutta ja hienotunteista kunnioitusta tuntien kirkonkävijä kävelee näissä puistoissa ja katselee istutuksia ja muistomerkkejä. Jumalaa kunnioittaen sekä menneitten sukupolvien elämää ja työtä muistellen kävijä astuu tähän Herran huoneeseen. Isien ja äitien muisto tulvahtaa jälleen vastaan ovella, kun astumme sisään. Merimaskun kirkko on «Varsinais-Suomen helmi» (Martti Simojoki).

Kirkko ja sen ympäristö antavat aihetta yhtäältä lukemattomiin muistoihin, ja toisaalta Pyhän Raamatun ja Herran Jeesuksen opetusten miettimiseen. Jumalan läsnäolon tunto voidaan täällä aistia. Hänen varjelustaan ja johdatustaan on täällä hyvä rukoilla. Hänen siunaustaan ja armoaan on täällä hyvä pyytää. Kiitollisena Jumalan armosta kävijä lähtee kirkosta iloisin ja vapain mielin. Tästä rauhan keitaasta (2.Moos.15:27) matkamiehen on hyvä jatkaa matkaa kohti taivaan kotia.



## LÄHTEITÄ

Merimaskun kirkonarkisto, Merimasku. – Lähteitä on yksityiskohtaisesti eritelty varsinkin jäljempänä mainitussa Tove Riskan tutkielmassa.

## KIRJALLISUUTTA

Alin, Frans Viktor: Merimaskun historia. 1946 (painamaton vihko).

Blomstedt, Aulis: Merimaskun kirkko ja tapuli (rakennuspiirustuksia, 3 kpl). Pohjapiirros, pohjoisfasadi, sivuleikkaus sisältä. Mittasivat elokuussa 1928 F.A.Virta, Lauri Sipilä, A.Elg, Harry W. Schreck, Aulis Blomstedt, Ruben Lindgren. Piirsi Aulis Blomstedt.

Teknillisen Korkeakoulun Arkkitehtuurin Historian Laitos, Espoo.

Halmesmaa, Pekka: Kirkkokuri murroksen kynnyksellä. 1976.

Halmesmaa, Pekka: Kirje Matti Huoviselle 8.5.1997 (painamaton).

Huovinen, Lauri: Merimasku 1600-luvun lopun suurten nälkä- ja kuolonvuosien ja isonvihan aikana. Esitelmä Merimaskun kirkon 250- vuotisjuhlassa 15.8.1976. Turun Historiallinen Arkisto XXXI. Vammala 1976.

Huovinen, Lauri: Varsinais-Suomen seurakuntaelämä autonomian ajalla (1809-1917). Varsinais-Suomen historia VIII, 5. Laitila 1987.

Juva, Mikko: Varsinais-Suomen seurakuntaelämä puhtasoppisuuden hallitsemisena vuosisatoina (1600-1808). Turku 1955.

Kupila, Sanna: Merimaskun kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta. Varsinais-Suomen rakennuskulttuuri 4. Jyväskylä 1996.

Lehto, Markku: Kirkon aarteet (painamaton artikkeli).

Lehto, Markku: Kirkontekijän elämäntarina. Rannikkoseutu 7.5.1996.

Lehto, Markku: Penkkijärjestys. Rannikkoseutu 27.5.1997.

Melander, Toini: Personskrifter hänförande sig till Finland 1562-1713. Helsingin Yliopiston kirjaston julkaisuja XXII. Helsinki 1951.

Pelto, Pentti: Kirje Matti Huoviselle 2.12.1999 (painamaton).

Pirinen, Hanna: Kirje Matti Huoviselle 28.6.2002 (painamaton).

Riska, Tove: Merimasku. Edellinen kirkko. Nykyinen kirkko. - Sivut 131- 150 teoksessa Suomen Kirkot - Finlands Kyrkor, julk. C.A.Nordman - Nils Cleve. Turun Arkkihiippakunta, VI osa. Henrik Lilius - Sigrid Nikula - Tove Riska: Naantalın rovastikunta. Helsinki 1972.

Saartio, Rafael: Merimaskun kirkko. 3.p. Turku 1986.

Tammelin-Nurminen, Paula: Merimaskun kirkko (esitehtinen). S.a.

Tammelin-Nurminen, Paula: Merimaskun seurakunnan synnystä. Rannikkoseutu 1.12.1948.

Virrankoski, Pentti: Kirje Matti Huoviselle 2.7.1997 (painamaton).

Virrankoski, Pentti: Keisari-suuriruhtinaiden hallitsijanvakuutukset. Kirje Matti Huoviselle 9.5.2006 (painamaton).

Virrankoski, Pentti: Väliaikaisen hallituksen julistuskirja. Kirje Merimaskun seurakunnan hallintoelimille 17.1.2007 (painamaton).



Kannen piirros: Antti Huovinen.  
Merimaskun seurakunta. Merimasku, joulukuu 2013.